

Political Preferences
Preferencje polityczne

10/2015

Redakcja naukowa:

Robert Alberski

Zbigniew Widera

Katowice 2015

Rada Naukowa:

prof. dr hab. Roman Bäcker (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska),
prof. dr hab. Tadeusz Godlewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,
Polska), prof. dr hab. Iwona Jakubowska-Branicka (Uniwersytet Warszawski, Polska),
prof. dr hab. Slavomir Magál (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja),
prof. dr hab. Jozef Matúš (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja),
prof. dr hab. Libor Pavera (Wyższa Szkoła Handlowa, Praga, Czechy), prof. dr hab.
Dana Petranová (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab.
Olga Prokopenko (Sumski Uniwersytet Narodowy, Ukraina), prof. dr hab. Teresa Sasińska-Klas
(Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Polska), prof. dr hab. Jerzy Sielski (Uniwersytet
Szczeciński, Polska), dr Marcjanna Augustyn (Uniwersytet w Hull, Anglia), prof. Jana Galera
Matúšová (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja).

Kolegium redakcyjne:

dr hab. Agnieszka Turska-Kawa (redaktor naczelna)
mgr Maciej Marmola (sekretarz)
dr hab. Robert Alberski (redaktor tematyczny: systemy i zachowania wyborcze)
dr hab. Danuta Plecka, prof. UMK (redaktor tematyczny: identyfikacje polityczne)
dr hab. Łukasz Tomczak (redaktor tematyczny: partie polityczne)
dr hab. Zbigniew Widera, prof. UE (redaktor tematyczny: marketing polityczny)
dr hab. Waldemar Wojtasik (redaktor tematyczny: systemy partyjne)
mgr Przemysław Grzonka (redaktor statystyczny)

Projekt okładki: Jarosław Wichura

Wersja pierwotna czasopisma: papierowa.

Recenzenci:

dr hab. Agnieszka Kasińska-Metryka, prof. UJK w Kielcach (Uniwersytet im. Jana
Kochanowskiego w Kielcach), dr hab. Maciej Drzonek (Uniwersytet Szczeciński), dr hab.
Jacek Surzyn (Uniwersytet Śląski w Katowicach), prof. dr hab. Hana Pravdová (Uniwersytet
św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Ľudmila Čábyová (Uniwersytet
św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), dr hab. Juliána Mináriková (Uniwersytet św.
Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja).

© Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2015

Wydawcą czasopisma jest Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu
Śląskiego oraz Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu
Śląskiego.

Patronat nad projektem sprawują Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych oraz Towarzystwo
Inicjatyw Naukowych.

ISSN: 2083-327X

Druk: REMAR, www.remar-sosnowiec.pl, e-mail: wydawnictwo@remar-sosnowiec.pl

---

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Waldemar Wojtasik (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Polski wyborca w perspektywie modelu głosowania retrospektywnego.....	9
Łukasz Tomczak (Uniwersytet Szczeciński, Polska) Wyborcy polskich partii politycznych wobec problemu rozwarstwienia społecznego.....	23
Agnieszka Turska-Kawa (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Czynnik gospodarczy jako predyktor zachowań wyborczych.....	37
Karolina Tybuchowska-Hartlińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska) Partycypacja polityczna w Polsce.....	51
Robert Alberski (Uniwersytet Wrocławski, Polska) Danuta Plecka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska) Obywatelskie kompetencje polityczne a wybrane motywy podejmowania decyzji wyborczych	71
Magdalena Musiał-Karg (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska) Głosowanie elektroniczne jako alternatywna metoda uczestniczenia w wyborach - opinie Polaków.....	87
Maciej Marmola (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Społeczne postrzeganie instytucji <i>recall</i> i weta ludowego w warunkach polskich.....	109
Agnieszka Łukasik-Turecka (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska) Poparcie kandydata przez lidera partii a decyzje wyborców. Badania elektoratu	121

Agata Olszanecka-Marmola (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) Reklama negatywna i wizerunkowa w odbiorze polskiego elektoratu.....	133
Tomasz Olczyk (Uniwersytet Warszawski, Polska) Siła celebrytów w kampanii wyborczej	147
Janina Kowalik (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska) Demokracja lokalna a idea ograniczenia liczby kadencji wójtów (burmistrzów, prezydentów miast).....	159
Dominik Szczepański (Uniwersytet Rzeszowski, Polska) Wybór opcji czy osoby? Determinanty zachowań wyborczych mieszkańców województwa podkarpackiego w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 r. w świetle badań empirycznych	177
Summaries.....	195

CONTENTS

Introduction.....	7
Waldemar Wojtasik (University of Silesia in Katowice, Poland) Polish voter in the perspective of retrospective voting model.....	9
Łukasz Tomczak (Szczecin University, Poland) Polish political parties voters and social stratification problem.....	23
Agnieszka Turska-Kawa (University of Silesia in Katowice, Poland) Economic factor as a predictor of voting behaviour.....	37
Karolina Tybuchowska-Hartlińska (University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Poland) Political participation in Poland.....	51
Robert Alberski (University of Wrocław, Poland) Danuta Plecka (Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland) Civil political competency and chosen reasons when taking electoral decisions.....	71
Magdalena Musiał-Karg (Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland) Electronic voting as an alternative method of participation in the elections – opinions of Poles.....	87
Maciej Marmola (University of Silesia in Katowice, Poland) The social reception of recall and people’s veto among Polish electorate ...	109
Agnieszka Łukasik-Turecka (The John Paul II Catholic University of Lublin, Poland) Support the candidate by the party leader and the decisions of voters. Electoral study	121

Agata Olszanecka-Marmola (University of Silesia in Katowice, Poland)	
Negative and visual advertising in the reception of Polish electorate	133
Tomasz Olczyk (Warsaw University, Poland)	
The strength of celebrities in the election campaign	147
Janina Kowalik (The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland)	
Local democracy and the idea of term limits voits (mayors).....	159
Dominik Szczepański (University of Rzeszów, Poland)	
Selecting the person? Determinants of voting behavior inhabitants of the Subcarpathian Voivodeship in elections to the European Parliament in 2014. in the light of empirical research	177
Summaries.....	195

Dominik Szczepański

Uniwersytet Rzeszowski, Polska

**WYBÓR OPCJI CZY OSOBY? DETERMINANTY
ZACHOWAŃ WYBORCZYCH MIESZKAŃCÓW
WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO W WYBORACH
DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO W 2014 R.
W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH**

Abstract:

The aim of the article was to present factors influencing voting behaviours of the Subcarpathian Voivodeship citizens during European Parliament elections in 2014, in the light of the conducted empirical research. The indicators that guided voters when casting votes to ballot boxes were analysed on the basis of a set of variables, such as: the attractiveness of election programmes and political parties, competences of candidates, the role of the Catholic Church during the election campaign, or the awareness of voters (self-reliance in making electoral decisions or its lack). The analysis and interpretations from the conducted research were preceded by a voting description of the Subcarpathian Voivodeship, treated, on a electoral map of Poland, as a specific region due to its above average support given to candidates and parties of right-wing provenance. In the final part conclusions drawn from the analytical process were presented.

Key words:

personalization, Subcarpathian Voivodeship, European Parliament elections, voting behaviour

Wprowadzenie

W dotychczasowych analizach i opracowaniach naukowych dotyczących zachowań wyborczych mieszkańców województwa podkarpackiego dominuje przekonanie o wyborze konkretnej opcji politycznej, przeważnie prawicowej [Puacz-Olszewska 2012: 101 i n.; Redo 2011: 303 i n.; Żukiewicz 2013: 179 i n.]. Wydaje się jednak, że istnieje szereg zjawisk i czynników

towarzyszących wyborom na obszarze danego województwa, które są zgoła odmienne dla każdego z nich, a które ostatecznie decydują o wyborze opcji politycznej lub danego kandydata (w zależności od preferencyjności wyborów). Tak rozumiany proces, analizowany pod kątem zachowań wyborczych i samych wyborów, determinuje w konsekwencji nie tylko oddanie głosu do urny wyborczej, ale przede wszystkim stanowi wypadkową wielomiesięcznych lub nawet kilkuletnich procesów oddziaływania podmiotów politycznych, w tym zwłaszcza głoszonych i realizowanych obietnic wyborczych, tak przez same partie polityczne, jak i polityków, rozwiązań o charakterze instytucjonalnym, w ramach których wybory są przeprowadzane i publiczności rozumianej jako wspólnota bądź społeczność lokalna zamieszkująca dane województwa, której mieszkańcy występują w roli wyborców [Bukowski, Flis 2011: 9].

Warto zauważyć, iż stałym elementem towarzyszącym powyższym procesom jest występowanie mediów odgrywających fundamentalną rolę nie tylko w samym procesie komunikowania między konkurującymi podmiotami politycznymi, ale i wyborcami. Jest to również dostarczanie informacji szerokiej opinii publicznej, pozwalającej w konsekwencji na możliwość podjęcia właściwych decyzji wyborczych, relacjonowanie przebiegu rywalizacji politycznej, czy też kreowanie zbiorowych wyobrażeń na temat tego, co jest kluczowym, czy wręcz wiodącym tematem w trakcie danych wyborów, a co nie jest i może zostać pominięte [Głowacka, Płoszka 2014: 5-6; Bukowski, Flis 2011: 9, 19-23].

Powyższa egzemplifikacja nobilituje do postawienia zasadniczego pytania o charakter europejskiej elekcji wyborczej w oparciu o klucz kategoryzacyjny upartyjnienie versus personalizacja w województwie podkarpackim w 2014 r. Uzyskany wynik wyborczy stanowi w tych wyborach nie tylko o sondażowej popularności partii politycznych, ale przede wszystkim o zdolności mobilizacyjnej elektoratu i potencjalnych wyborców biorących udział w głosowaniu. Dotyczy on również sfery rywalizacji między partiami politycznymi i rywalizacji personalnej kandydatów ubiegających się o mandat eurodeputowanego.

W aspekcie rywalizacji międzypartyjnej czynnikiem odgrywającym kluczową rolę jest uzyskanie jak najlepszego wyniku wyborczego, czyli odniesienie zwycięstwa nad pozostałymi konkurentami politycznymi, natomiast w przypadku pomniejszych partii, uzyskanie drobnej przewagi, niekiedy zaś samym sukcesem jest przekroczenie 5% progu wyborczego. W przypadku braku zaistnienia ostatniego z wymienionych elementów procesu rywalizacji uzyskany wynik wyborczy może przełożyć się na wynik krajowej elekcji wyborczej pozabawiając daną partię uczestniczenia w życiu politycznym [Matyja 2013: 363365].

Wymiernym rezultatem wyników wyborów jest rywalizacja personalna, której wpływy dostrzegalne są w formułowaniu się swoistych elit politycznych w Parlamencie Europejskim, służy ona również umocnieniu pozycji wewnątrz

własnej formacji politycznej, możliwości kształtowania i tworzenia nowych alternatyw politycznych wobec samych liderów i wpływaniu na zmianę linii programowej partii. Niekiedy stanowi ona o autonomicznej samodzielności polityków w podejmowaniu kluczowych decyzji. Oczywistym warunkiem zaistnienia rywalizacji personalnej jest umieszczenie przez liderów partyjnych nazwisk kandydatów na listach wyborczych [Matyja 2013: 366-368]. Powyższe czynniki są brane pod uwagę we wszystkich województwach przy tworzeniu list wyborczych. Analizowany przypadek województwa podkarpackiego nie stanowi w tym względzie odosobnienia.

Przytoczona wyżej kwestia personalizacji traktowana będzie w tym miejscu jako „postrzeganie polityki przez pryzmat osób, nie procesów” oraz jako element szerszego procesu życia politycznego, w którym pojedynczy politycy postrzegani są jako ważniejsi aktorzy polityczni, kosztem swoich ciał partyjnych [Piontek 2012: 113; Peszyński 2012: 176]. Sytuacja taka występuje w sposób szczególny w okresie kampanii wyborczej, gdy głównym zadaniem ciał partyjnych (bądź też samych sztabów wyborczych) jest wyeksponowanie liderów list partyjnych i czołowych polityków łącznie z ich indywidualnymi cechami i kwalifikacjami niezbędnymi do pełnienia funkcji publicznych.

Przechodząc jednak do rozważań dotyczących determinant zachowań wyborczych mieszkańców województwa podkarpackiego w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 r. warto również zwrócić uwagę na scharakteryzowanie specyfiki wyborczej samego województwa¹. W dalszej części analiz skoncentrowano się na interpretacji rezultatów z przeprowadzonych badań. W podsumowaniu zawarto wnioski, które wyprowadzono z procesu analitycznego.

Specyfika wyborcza województwa podkarpackiego

W literaturze przedmiotu dominuje przekonanie o wyjątkowości województwa podkarpackiego na politycznej mapie Polski ze względu na koncentrację prawicowych poglądów społeczności lokalnej oraz średnio wyższej od przeciętnej w skali kraju frekwencji wyborczej. W tabeli 1 przedstawiono szczegółowe dane wyników wyborów do Sejmu w województwie podkarpackim oraz na tle kraju. Pominięto w niej partie i komitety, które nie przekroczyły wymaganego progu wyborczego. Koncentracja prawicowych poglądów społeczności lokalnej województwa zauważalna jest od pierwszych w pełni demokratycznych wyborów w 1991 r. poprzez kolejne elekcje wyborcze. Na szczególną uwagę zasługuje również wskazanie poparcia udzielonego partiom i komitetom o charakterze ludowym, niepodległościowym, chadeckim i demokratycznym.

---

1 Na temat rywalizacji politycznej w wyborach do Parlamentu Europejskiego w województwie podkarpackim w 2014 r. patrz: Szczepański 2015: 46-57.

Dominik Szczepański

Tabela 1. Wyniki wyborów do Sejmu w województwie podkarpackim oraz na tle kraju (1991-2011)

Rok wyborów	Partia/komitet	Województwo krośnieńskie	Województwo przemyskie	Województwo rzeszowskie	Województwo tarnobrzeskie	Wyniki ogólnopolskie
1991	PSL	11,2	23,6	11,2	16,7	8,67
	Ojczyzna/WAK	13,4	6,4	13,3	8,1	8,74
	SLD	7,5	5,7	7,1	10,6	11,92
	KPN	11,7	10,1	10,5	9,8	7,50
	UD	8,9	10,3	6,6	5,7	12,32
	PC	12,8	10,6	8,9	9,0	8,71
	PSL-PL	12,3	14,2	15,8	11,0	5,47
1993	PSL	17,9	29,2	20,9	28,0	15,40
	Ojczyzna/WAK	14,2	9,5	10,6	5,4	6,37
	SLD	12,5	12,9	12,1	18,3	20,41
	KPN	8,7	7,6	8,1	7,0	5,77
	UD	7,9	8,4	5,7	4,5	10,59
	UP	4,1	3,1	4,7	4,1	7,28
1997	PSL	7,03	14,25	9,14	11,60	7,31
	SLD	15,58	16,13	13,58	23,73	27,13
	AWS	47,20	45,72	57,80	39,29	33,83
	UW	7,60	8,20	6,10	7,11	13,37
	ROP	10,2	5,36	5,48	8,00	5,56
2001	Województwo Podkarpackie					
		Okręg wyborczy nr 22 Krosno-Przemysł		Okręg wyborczy nr 23 Rzeszów-Tarnobrzeg		
	SLD-UP	31,62%		31,19%		41,04%
	PSL	15,90%		13,78%		8,98%
	Samoobrona	12,27%		10,14%		10,20%
	LPR	11,89%		15,78%		7,87%
	AWSP	10,29%		9,90%		5,60%
	PiS	8,79%		8,41%		9,50%
2005	PO	7,02%		8,86%		12,68%
	PiS	33,78%		38,20%		26,99%
	PO	15,44%		16,25%		24,14%
	LPR	13,63%		13,09%		7,97%
	Samoobrona	11,83%		7,89%		11,41%
	PSL	9,56%		10,24%		6,96%
2007	SLD	9,16%		7,34%		11,31%
	PiS	44,19%		48,43%		32,11%
	PO	29,30%		27,81%		41,51%
	PSL	12,96%		11,16%		8,91%
2011	LiD*	9,21%		8,78%		13,15%
	PiS	44,73%		48,03%		29,89%
	PO	25,30%		24,46%		39,18%
	PSL	12,65%		10,46%		8,36%
	Ruch Palikota	7,06%		6,72%		10,02%
SLD	6,18%		5,61%		8,24%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Pewnym przełamaniem prawicowego typu zachowań wyborczych były wybory parlamentarne z 2001 r. Mieszkańcy województwa udzielili stosunkowo wysokiego poparcia koalicji Sojusz Lewicy Demokratycznej i Unii Pracy, która niemal trzykrotnie zwiększyła swoją przewagę nad pozostałymi komitetami wyborczymi. Pozostałą część głosów skupiły ugrupowania prawicowe, a zwłaszcza Akcja Wyborcza Solidarność Prawicy, Liga Polskich Rodzin i PiS, które od 2005 r. bezapelacyjnie wygrywa wybory w tym regionie.

Powyższy stan rzeczy znalazł swoje naukowe uzasadnienie w postaci hipotezy „zaborowej”, dzięki której można wytłumaczyć wpływ czynników kulturowych oraz historii politycznej poszczególnych regionów Polski należących w przeszłości do zgoła odmiennych organizmów państwowych. Istniejące różnice występujące w chociażby samej frekwencji wyborczej (zobacz tabela 2) wynikają, zdaniem badaczy, z dziedzictwa zaborów i samej polityki zaborców względem Polaków, które w sposób znaczący oddziałują na odmienne wzorce kultury politycznej, a zwłaszcza na udział w głosowaniu, czy popieraniu konkretnej opcji politycznej [Raciborski 1997: 258-260; Siellawa-Kolbowska 2000: 272-274; Cześnik 2007: 173 i n.].

Tabela 2. Frekwencja wyborcza województwa podkarpackiego oraz na tle kraju (1989-2011)

Rok wyborów	Województwo krośnieńskie	Województwo przemyskie	Województwo rzeszowskie	Województwo tarnobrzeskie	Frekwencja ogólnopolska
1989	63,30%	61,20%	65,40%	59,50%	60,60%
1991	47,40%	45,30%	51,40%	38,70%	43,20%
1993	53,20%	52,70%	55,40%	48,40%	52,13%
1997	52,79%	52,15%	59,81%	46,44%	47,93%
	Województwo podkarpackie				
	Okręg wyborczy nr 22 Krosno-Przemyśl		Okręg wyborczy nr 23 Rzeszów-Tarnobrzeg		
2001	47,28%		49,14%		49,29%
2005	41,10%		44,24%		40,57%
2007	48,52%		52,47%		53,88%
2011	44,18%		48,75%		48,92%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Dzięki specyficznemu typowi zachowań wyborczych społeczności lokalnej województwo podkarpackie zyskało miano „bastionu prawicy”, które współcześnie możemy odnieść do „bastionu” Prawa i Sprawiedliwości. Według Przemysława Maja przytoczone wyżej pojęcie „bastionu prawicy” odnosi się do wyjątkowego okręgu wyborczego „z powodu preferencji politycznych

jego mieszkańców. Preferencje te cechuje względna trwałość wyznawanych poglądów oraz wartości, co znajduje odzwierciedlenie w poparciu określonych partii politycznych. Z tego powodu w bastionie dominuje konkretne ugrupowanie, którego wyniki wyborcze znacznie odbiegają od średnich uzyskanych w innych okręgach” [Maj 2012: 197].

Zarówno wysoka frekwencja wyborcza, jak i wybór konkretnej opcji politycznej przez społeczność lokalną województwa podkarpackiego oceniane są współcześnie przez pryzmat „tradycji galicyjskiej”, do której często zalicza się wysoką religijność jako „funkcję ogólnego «tradycjonalizmu»”, „wysoki stopień społecznej integracji i «zasiedziałości» mieszkańców regionu, specyficzny typ ekonomii i struktury społecznej”, a zwłaszcza dominację obszarów rolniczych i wiejskich nad miejskimi przeciwstawianych „nędzy galicyjskiej”, ogólnemu zacofaniu województwa i jego politycznej niedojrzałości [Lubecki 2012: 95]. Mało kto jednak zwraca uwagę na odwrotność ostatniego z wymienionych komponentów, a więc na swoistą kwestię dojrzałości politycznej całego województwa, którą w każdej elekcji wyborczej determinuje wysoka frekwencja wyborcza oraz wybór prawicowej opcji politycznej.

Partie i ich kandydaci jako determinanty potencjalnych decyzji wyborców

Przystępując do prezentacji wniosków wynikających z przebiegu procesu badawczego w ujęciu wyboru opcji lub osoby, a więc partii politycznych lub ich kandydatów jako determinant deklarowanych preferencji wyborczych mieszkańców województwa podkarpackiego należy podkreślić istnienie przynajmniej kilku czynników, które w większym bądź mniejszym stopniu mogły wpłynąć na postawy i zachowania ankietowych. Pierwszym z nich był układ sił politycznych powstały w Polsce po wyborach parlamentarnych z 9 października 2011 r., które wygrała centroprawicowa Platforma Obywatelska (PO). Do rządu, na którego czele ponownie stanął Donald Tusk, weszło Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL), a więc umiarkowana partia chłopska. W opozycji do nowopowstałego rządu znalazły się zatem PiS, Ruch Palikota przekształcony w październiku 2013 r. w Twój Ruch (TR) i SLD [Szczepański 2014a: 99].

Drugi czynnik miał związek z lokalną sceną polityczną, a więc województwem podkarpackim. Mimo traktowania przez PiS regionu jako swojego bastionu, partii tej nie udało się uzyskać samodzielnej większości w sejmiku województwa podkarpackiego. Układ lokalnych wpływów politycznych ukształtował się po wyborach samorządowych w 2010 r. w zawiązanej koalicji pomiędzy PO, PSL i SLD, w ramach której na marszałka województwa wybrano

polityka wywodzącego się z PSL, Mirosława Karapytę. Ten stan rzeczy uległ zmianie dopiero w 2013 r., gdy wskutek licznych zarzutów prokuratorskich odwołano M. Karapytę z zajmowanego stanowiska i wybrano w jego miejsce Władysława Ortyła z PiS [Szczepański 2014b: 38-39]. Sytuacja ta spowodowała, że PiS, który dotąd był w opozycji, w latach 2013-2014 przejął władzę w regionie. Dodatkowym czynnikiem, który wspomógł PiS na Podkarpaciu była wygrana Zdzisława Pupy w wyborach uzupełniających do Senatu z 8 września 2013 r. [Szczepański 2014b: 45].

Efekty powyższych wydarzeń, zwłaszcza liczne afery z udziałem M. Karapyty, które negatywnie rzutowały na koalicję PO-PSL-SLD, a także wspomniane dojście do władzy PiS w regionie, mogły wpłynąć na nastawienie i odpowiedzi respondentów zwolenników konkretnej opcji politycznej.

Tabela 3. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „*Kandydaci startujący w wyborach do Parlamentu Europejskiego byli osobami godnymi zaufania/reprezentowania interesu Polski*” w poszczególnych elektoratach w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 roku

		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Nowa Prawica Janusza Korwin-Mikke	ilość	9	13	22	11	4	59
	procent	15,3	22,0	37,3	18,6	6,8	100,0
Platforma Obywatelska	ilość	9	25	65	79	28	206
	procent	4,4	12,1	31,6	38,3	13,6	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	2	6	19	17	2	46
	procent	4,3	13,0	41,3	37,0	4,3	100,0
Prawo i Sprawiedliwość	ilość	10	27	68	44	11	160
	procent	6,3	16,9	42,5	27,5	6,9	100,0
Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy	ilość	1	9	24	19	1	54
	procent	1,9	16,7	44,4	35,2	1,9	100,0
Inna	ilość	6	9	17	20	7	59
	procent	10,2	15,3	28,8	33,9	11,9	100,0
Nie głosowałem(am)	ilość	22	54	145	49	13	283
	procent	7,8	19,1	51,2	17,3	4,6	100,0
Nie pamiętam	ilość	1	5	39	12	6	63
	procent	1,6	7,9	61,9	19,0	9,5	100,0

W tabeli 3 i 4 przedstawiono rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie o kandydatów startujących w wyborach do Parlamentu Europejskiego pod kątem ich przynależności partyjnej. Respondenci ocenili w nich wiarygodność kandydatów oraz to, czy politycy ubiegający się o mandat eurodeputowanego w województwie podkarpackim byli godni reprezentowania interesu Polski. Z procesu interpretacji wyników badania wynika, iż przeważająca część odpowiedzi została ulokowana w opcji „trudno powiedzieć”, która ustępuje jedynie segmentowi „raczej tak”. W tej ostatniej odpowiedzi najwyżej oceniono polityków PO, PiS (wraz z utworzoną koalicją, w składzie której znalazły się Polska Razem Jarosława Gowina i Solidarna Polska Zbigniewa Ziobro), SLD i PSL. Największe zastrzeżenia budzi jednak absencja wyborcza (283 i 232 osoby), bezpośrednio rzutująca na skalę udzielonych odpowiedzi. Wydaje się również, iż w silnie spolaryzowanym systemie partyjnym politycy startujący w ramach lokalnych komitetów wyborczych cieszą się porównywalnym zaufaniem społecznym (29,3%), co przedstawiciele partii politycznych (PSL – 30,2%, koalicja PiS, SPJG i SPZZ – 32,3%, SLD – 35% czy PO – 36,8%). Wskaźniki te świadczą zatem o w miarę równomiernym rozłożeniu preferencji wyborczych mieszkańców bez wskazania zdecydowanego konkurenta.

Tabela 4. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „*Kandydaci startujący w wyborach do Parlamentu Europejskiego byli osobami godnymi zaufania/reprezentowania interesu Polski*” w poszczególnych elektoratach w wyborach do sejmików województw w 2014 roku

		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Nowa Prawica Janusza Korwin-Mikke	ilość	3	10	14	6	4	37
	procent	8,1	27,0	37,8	16,2	10,8	100,0
Platforma Obywatelska	ilość	10	22	65	71	25	193
	procent	5,2	11,4	33,7	36,8	13,0	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	3	11	40	26	6	86
	procent	3,5	12,8	46,5	30,2	7,0	100,0
Koalicja Prawo i Sprawiedliwość – Polska Razem Jarosława Gowina – Solidarna Polska Zbigniewa Ziobry	ilość	9	21	73	54	10	167
	procent	5,4	12,6	43,7	32,3	6,0	100,0
Koalicja Sojusz Lewicy Demokratycznej – Lewica Razem	ilość	3	9	24	21	3	60
	procent	5,0	15,0	40,0	35,0	5,0	100,0
Komitet lokalny/ regionalny	ilość	3	17	31	22	2	75
	procent	4,0	22,7	41,3	29,3	2,7	100,0
Inna	ilość	6	8	9	7	4	34
	procent	17,6	23,5	26,5	20,6	11,8	100,0
Nie głosowałem(am)	ilość	19	44	118	37	14	232
	procent	8,2	19,0	50,9	15,9	6,0	100,0
Nie pamiętam	ilość	4	6	25	7	4	46
	procent	8,7	13,0	54,3	15,2	8,7	100,0

O ile w powyższych danych analizowane było poparcie dla kandydatów pod kątem ich przynależności partyjnej, tak w tabeli 5 zestawiono poglądy respondentów na tle triady lewica-prawica-centrum. Stosując to kryterium, prawica uzyskała niemalże dwukrotnie wyższe poparcie dla swoich kandydatów aniżeli lewica w segmencie „raczej tak” i „zdecydowanie tak”, jeśli chodzi o ilość ankietowanych 96 do 49 i 22 do 13, jednak w układzie procentowym wynik ten jest zbliżony (28,3% do 26,8% oraz 7,4% do 7,1%). Wydaje się zatem, że w ujęciu procentowym zarówno lewica i prawica posiadały prawie zbliżoną ilość kandydatów godnych zaufania. Podobną sytuację można zaobserwować,

jeśli chodzi o centrum, które w powyższym układzie odniesienia może być traktowane jako tzw. „języczek u wagi”, gdyż cieszyło się wysokim zaufaniem społecznym sięgającym 36,6% poparcia w segmencie „raczej tak” i 7,3% w części „zdecydowanie tak”.

Tabela 5. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „*Kandydaci startujący w wyborach do Parlamentu Europejskiego byli osobami godnymi zaufania/reprezentowania interesu Polski*” w kontekście deklarowanych poglądów politycznych

		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Lewica	ilość	11	30	80	49	13	183
	procent	6,0	16,4	43,7	26,8	7,1	100,0
Centrum	ilość	9	29	54	60	12	164
	procent	5,5	17,7	32,9	36,6	7,3	100,0
Prawica	ilość	29	57	132	96	25	339
	procent	8,6	16,8	38,9	28,3	7,4	100,0
Nie wiem/nie potrafię określić	ilość	11	32	133	46	22	244
	procent	4,5	13,1	54,5	18,9	9,0	100,0

Dokonując próby określenia preferencji ideologicznych społeczności lokalnej województwa podkarpackiego nie sposób pominąć segmentów „zdecydowanie nie” i „raczej nie” w zestawieniu z odpowiedzią „trudno powiedzieć”. Przedstawione w tych częściach odpowiedzi respondentów odrzucających ideologiczne preferencje kandydatów ubiegających się o mandat eurodeputowanego (zarówno lewicy, prawicy, jak i centrum) budzą najpoważniejsze obawy, jeśli chodzi o wskazane dane, ale przede wszystkim nasuwają zasadniczą myśl o umiejętność ankietowanych dotyczącą prawidłowego zaklasyfikowania konkretnych polityków do danej opcji politycznej właśnie na tle omawianej triady. Kwestia ta jest zasadna zwłaszcza w kontekście rubryki „nie wiem/nie potrafię określić”, gdzie aż 4,5% oraz 13,1% respondentów odpowiedziało negatywnie na próbę określenia swojego zaufania wobec kandydatów do Parlamentu Europejskiego. Największe wątpliwości budziła jednak część „trudno powiedzieć”, w której aż 133 ankietowanych, czyli 54,5% badanych nie potrafiło wskazać, czy kandydaci ubiegający się o mandat eurodeputowanego są godnymi zaufania i reprezentowania interesów Polski. Jeśli chodzi o prawicę podobną trudność wskazało 96 osób, czyli 28,3%. Z interpretacji wyników tego badania wynika również, iż zbliżoną do siebie skalę trudności mieli ankietowani jeśli chodzi o centrum – 60 osób, co stanowiło 36,6% oraz lewicę – 49 osób, czyli 26,8%

respondentów. Wskaźniki te świadczą o zdecydowanym braku zaufania mieszkańców województwa podkarpackiego do kandydatów we wszystkich preferencjach ideologicznych.

Tabela 6. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „*Kandydaci startujący w wyborach do Parlamentu Europejskiego prezentowali merytoryczny program zadań stawianych przed sobą*” w poszczególnych elektoratach w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 roku

		Zdecydowanie nie	Raczej nie	Trudno powiedzieć	Raczej tak	Zdecydowanie tak	Razem
Nowa Prawica Janusza Korwin-Mikke	ilość	9	13	15	16	6	59
	procent	15,3	22,0	25,4	27,1	10,2	100,0
Platforma Obywatelska	ilość	5	38	69	67	27	206
	procent	2,4	18,4	33,5	32,5	13,1	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	3	6	15	18	4	46
	procent	6,5	13,0	32,6	39,1	8,7	100,0
Prawo i Sprawiedliwość	ilość	14	30	63	42	11	160
	procent	8,8	18,8	39,4	26,3	6,9	100,0
Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy	ilość	2	14	17	21	0	54
	procent	3,7	25,9	31,5	38,9	0,0	100,0
Inna	ilość	6	12	18	19	4	59
	procent	10,2	20,3	30,5	32,2	6,8	100,0
Nie głosowałem(am)	ilość	27	57	139	50	10	283
	procent	9,5	20,1	49,1	17,7	3,5	100,0
Nie pamiętam	ilość	3	7	36	14	3	63
	procent	4,8	11,1	57,1	22,2	4,8	100,0

W kolejnych tabelach 6 i 7 dokonano zestawienia ilościowego i procentowego w kwestii merytoryczności programu i zadań, które kandydaci do Parlamentu Europejskiego stawiali przed sobą. W obu tych przypadkach największa ilość odpowiedzi pojawiła się w segmencie „trudno powiedzieć”, co wynikało z faktu braku dostępności materiałów programowych kandydatów ubiegających się o mandat eurodeputowanego. Złożyły się na to: brak jednolitych programów zgłoszonych przez poszczególne komitety, a także przez samych kandydatów, czy trudności związane z kolportażem ulotek, brak podstawowych informacji na stronach internetowych komitetów i portalach społecznościowych. Jedynymi informacjami, które można było zdobyć, były widoczne plakaty i banery reklamujące poszczególnych kandydatów, krótkie wzmianki i wycinki prasowe oraz wywiady w mediach. Brak merytoryczności

programów kandydatów został oceniony również wysoko przez respondentów w segmentach „zdecydowanie nie” i „raczej nie”, co dotyczyło niemal wszystkich komitetów, przy czym w danych tych można podkreślić znacznie części „nie głosowałem(am)” 27 osób – 9,5% oraz 22 osoby – 9,5% oraz „nie pamiętam” 3 osoby – 4,8% i 4 osoby – 8,7%. Wskaźniki te świadczą na niekorzyść kandydatów ze względu na wymienioną już wcześniej absencję wyborczą, a także brak ciekawych rozwiązań programowych, z którymi moglibyśmy utożsamiać dany program i zadania z konkretnym politykiem lokalnej sceny politycznej.

Tabela 7. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „*Kandydaci startujący w wyborach do Parlamentu Europejskiego prezentowali merytoryczny program zadań stawianych przed sobą*” w poszczególnych elektoratach w wyborach do sejmików województw w 2014 roku

		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Nowa Prawica Janusza Korwin-Mikke	ilość	4	8	11	9	5	37
	procent	10,8	21,6	29,7	24,3	13,5	100,0
Platforma Obywatelska	ilość	5	35	71	58	24	193
	procent	2,6	18,1	36,8	30,1	12,4	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	4	16	29	31	6	86
	procent	4,7	18,6	33,7	36,0	7,0	100,0
Koalicja Prawo i Sprawiedliwość – Polska Razem Jarosława Gowina – Solidarna Polska Zbigniewa Ziobry	ilość	12	25	70	50	10	167
	procent	7,2	15,0	41,9	29,9	6,0	100,0
Koalicja Sojusz Lewicy Demokratycznej – Lewica Razem	ilość	6	11	19	23	1	60
	procent	10,0	18,3	31,7	38,3	1,7	100,0
Komitet lokalny/regionalny	ilość	6	19	23	22	5	75
	procent	8,0	25,3	30,7	29,3	6,7	100,0
Inna	ilość	6	10	10	6	2	34
	procent	17,6	29,4	29,4	17,6	5,9	100,0
Nie głosowałem(am)	ilość	22	47	114	40	9	232
	procent	9,5	20,3	49,1	17,2	3,9	100,0
Nie pamiętam	ilość	4	6	25	8	3	46
	procent	8,7	13,0	54,3	17,4	6,5	100,0

Powyższe refleksje znalazły swoje potwierdzenie w danych zawartych w tabeli 8 przedstawiającej omawiany problem na tle triady lewica-prawica-centrum. Trudność w ocenieniu merytoryczności programu jeśli chodzi o lewicę wskazały 72 osoby (39,3%), nieco mniej w centrum – 57 osób (34,8%), natomiast największy wskaźnik pojawił się w przypadku prawicy – 124 osoby (50,8%). Brak merytoryczności programu kandydatów oraz zadań stawianych przed sobą mógł być podyktowany również brakiem samego zainteresowania takim dokumentem w myśl wyboru samej opcji politycznej. Jeśli przyjrzymy się danym zawartym w segmentach „raczej tak” oraz „zdecydowanie tak”, gdzie za programem lewicy opowiedziało się 51 i 11 osób, centrum 47 i 12 osób, a prawicy 99 i 23 ankietowanych, to powyższy przykład wyboru opcji politycznej może znaleźć swoje uzasadnienie chociażby w ogólnych założeniach i kierunkach programowych popieranych komitetów. Może on również w pewnym stopniu stanowić o autoidentyfikacji respondentów z wybranymi preferencjami ideologicznymi, a tym samym o ogólnej znajomości wcześniejszych rozwiązań programowych.

Tabela 8. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „*Kandydaci startujący w wyborach do Parlamentu Europejskiego prezentowali merytoryczny program zadań stawianych przed sobą*” w kontekście deklarowanych poglądów politycznych

		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Lewica	ilość	13	36	72	51	11	183
	procent	7,1	19,7	39,3	27,9	6,0	100,0
Centrum	ilość	13	35	57	47	12	164
	procent	7,9	21,3	34,8	28,7	7,3	100,0
Prawica	ilość	31	67	119	99	23	339
	procent	9,1	19,8	35,1	29,2	6,8	100,0
Nie wiem/nie potrafię określić	ilość	12	39	124	50	19	244
	procent	4,9	16,0	50,8	20,5	7,8	100,0

Istotą przeprowadzonych badań dotyczących preferencji wyborczych i zachowań wyborczych mieszkańców województwa podkarpackiego była weryfikacja postawionego wyżej założenia o wysokim stopniu religijności. Podkreśla się szczególną rolę Kościoła katolickiego w tym regionie, który „przez swą działalność włączył się w budowę społeczeństwa obywatelskiego, nadając jednocześnie tym działaniom barwę konserwatywną i klerykalną” [Matusz 1996: 3]. W praktyce działania te oznaczają aktywną rolę księży i duchownych w okresie kampanii wyborczych nawołujących do popierania „katolików” oraz

umożliwiających im spotkania na terenie ośrodków duszpasterskich z wyborcami. W tabeli 9 i 10 przedstawiono wyniki badań z analiz dotyczących zaangażowania duchownych w kampanię wyborczą, a zwłaszcza imiennego wskazywania kandydatów, na których ich zdaniem należałoby oddać głos. Mimo upowszechnienia w województwie podkarpackim wspomnianej wcześniej szczególnej roli Kościoła katolickiego, zdecydowana większość respondentów opowiedziała się przeciwko tej praktyce. Dotyczyło to wszystkich komitetów wyborczych: PO (141 i 137 osób), PiS (75 i 86 osób), Nowej Prawicy Janusza Korwin-Mikke (50 i 30 osób), SLD (45 i 46 osób) i PSL (28 i 50 osób).

Tabela 9. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „*Duchowni powinni wskazywać z imienia i nazwiska, na kogo należy głosować w wyborach*” w poszczególnych elektoratach w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 roku

		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Nowa Prawica Janusza Korwin-Mikke	ilość	50	7	2	0	0	59
	procent	84,7	11,9	3,4	0,0	0,0	100,0
Platforma Obywatelska	ilość	141	29	15	13	8	206
	procent	68,4	14,1	7,3	6,3	3,9	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	28	9	6	2	1	46
	procent	60,9	19,6	13,0	4,3	2,2	100,0
Prawo i Sprawiedliwość	ilość	75	34	26	19	6	160
	procent	46,9	21,3	16,3	11,9	3,8	100,0
Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy	ilość	45	5	3	1	0	54
	procent	83,3	9,3	5,6	1,9	0,0	100,0
Inna	ilość	40	9	2	7	1	59
	procent	67,8	15,3	3,4	11,9	1,7	100,0
Nie głosowałem(am)	ilość	184	47	38	10	4	283
	procent	65,0	16,6	13,4	3,5	1,4	100,0
Nie pamiętam	ilość	41	10	6	5	1	63
	procent	65,1	15,9	9,5	7,9	1,6	100,0

Ważnym miernikiem uwzględnionym w tabeli 9 i 10 był segment „nie głosowałem”, w którym 184 (65%) respondentów wypowiedziało się identycznie jak przedstawiciele popierający konkretne komitety wyborcze. Powyższe zjawisko można zatem ocenić jako przejaw bierności społecznej wobec publicznych deklaracji duchownych, a także jako symptom świadczący o dojrzałym uczestnictwie obywateli biorących udział w głosowaniach wyborczych.

Dokonując również zestawienia na te triady lewica-prawica-centrum (tabela 11) można zaobserwować, że preferencje ideologiczne nie stanowiły w żaden sposób odzwierciedlenia praktyki dokonywanej przez duchownych w trakcie kampanii wyborczych. Zarówno respondenci popierający lewicę (143 osoby), centrum (116 osób), prawicę (193 osoby) oraz ankietowani, którzy nie potrafili określić własnej przynależności, zgodni byli, iż przedstawiciele kleru nie powinni wskazywać imiennie popieranych kandydatów.

Tabela 10. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „*Duchowni powinni wskazywać z imienia i nazwiska, na kogo należy głosować w wyborach*” w poszczególnych elektoratach w wyborach do sejmików województw w 2014 roku

		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Nowa Prawica Janusza Korwin-Mikke	ilość	30	6	1	0	0	37
	procent	81,1	16,2	2,7	0,0	0,0	100,0
Platforma Obywatelska	ilość	137	28	11	11	6	193
	procent	71,0	14,5	5,7	5,7	3,1	100,0
Polskie Stronnictwo Ludowe	ilość	50	19	11	5	1	86
	procent	58,1	22,1	12,8	5,8	1,2	100,0
Koalicja Prawo i Sprawiedliwość – Polska Razem Jarosława Gowina – Solidarna Polska Zbigniewa Ziobry	ilość	86	30	24	19	8	167
	procent	51,5	18,0	14,4	11,4	4,8	100,0
Koalicja Sojusz Lewicy Demokratycznej – Lewica Razem	ilość	46	6	6	2	0	60
	procent	76,7	10,0	10,0	3,3	0,0	100,0
Komitet lokalny /regionalny	ilość	53	7	5	7	3	75
	procent	70,7	9,3	6,7	9,3	4,0	100,0
Inna	ilość	28	4	1	1	0	34
	procent	82,4	11,8	2,9	2,9	0,0	100,0
Nie głosowałem(am)	ilość	144	42	35	8	3	232
	procent	62,1	18,1	15,1	3,4	1,3	100,0
Nie pamiętam	ilość	30	8	4	4	0	46
	procent	65,2	17,4	8,7	8,7	0,0	100,0

Tabela 11. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „*Duchowni powinni wskazywać z imienia i nazwiska, na kogo należy głosować w wyborach*” w kontekście deklarowanych poglądów politycznych

		Zdecydowanie NIE	Raczej NIE	Trudno powiedzieć	Raczej TAK	Zdecydowanie TAK	Razem
Lewica	ilość	143	19	9	7	5	183
	procent	78,1	10,4	4,9	3,8	2,7	100,0
Centrum	ilość	116	28	12	7	1	164
	procent	70,7	17,1	7,3	4,3	0,6	100,0
Prawica	ilość	193	63	44	31	8	339
	procent	56,9	18,6	13,0	9,1	2,4	100,0
Nie wiem/nie potrafię określić	ilość	152	40	33	12	7	244
	procent	62,3	16,4	13,5	4,9	2,9	100,0

Podsumowanie

Rezultaty z przeprowadzonych badań w sposób jednoznaczny doprowadziły do wniosku o wyborze konkretnej opcji politycznej aniżeli osoby. Co ważne, w badaniach tych nie potwierdzono dominacji PiS, traktującego województwo podkarpackie jako swój „bastion”, natomiast wykazano zróżnicowanie preferencji wyborczych mieszkańców województwa lokujących się na tle triady lewica-prawica-centrum. Brak wyrazistości ideologicznej i programowej analizowanych komitetów wyborczych jest tego doskonałym przykładem.

Warto jednak zauważyć, iż kandydaci do Parlamentu Europejskiego w województwie podkarpackim w świetle badań empirycznych nie cieszyli się zbyt dużym zaufaniem społecznym, na co wskazano w tabeli 3 i 4. Może to świadczyć o ich zbyt małej wyrazistości lub po prostu o zmęczeniu obywateli w procesie podejmowania decyzji wyborczych, a w związku z tym samym brakiem zainteresowania się europejską elekcją wyborczą. Do podobnego wniosku skłaniają konkluzje dotyczące merytoryczności programów lub zadań stawianych przed kandydatami, gdzie zdecydowana większość respondentów miała poważne trudności we wskazaniu i określeniu zasadności zgłaszanych postulatów. Weryfikacji uległo również pytanie o charakter religijności mieszkańców Podkarpacia zwłaszcza w kontekście zaangażowania duchownych w okresie kampanii wyborczej. Ankietowani byli zgodni co do braku zgody na imienne zgłaszanie przez księży kandydatów, co dotyczyło wszystkich komitetów wyborczych oraz osób, które nie brały udziału w głosowaniu.

Zauważalnym problemem wynikłym w trakcie przeprowadzenia badań była niska kultura polityczna mieszkańców województwa podkarpackiego. Brak znajomości terminów z zakresu nauk o polityce, brak ogólnej wiedzy

dotyczącej specyfiki wyborów do Parlamentu Europejskiego, liczne pytania o zasadność i charakter przeprowadzanych badań, o to komu lub czemu mają one służyć często uniemożliwiały rzetelne wypełnienie formularza. Zasadne w tym miejscu jest przedstawienie słów Wojciecha Peszyńskiego, który napotykać na podobne problemy badawcze w 2012 r. stwierdził: „nie posiadając możliwości zwiększenia poziomu kultury politycznej badanych, warto poważnie rozważyć postulat dostosowania poziomu pytań i kafeterii odpowiedzi do kompetencji polskiego społeczeństwa” (Peszyński 2013: 89). Podpisując się w pełni pod powyższym stwierdzeniem, autor w przyszłości dołoży starań, by w kolejnej edycji przeprowadzić badania nad preferencyjnością wyborów parlamentarnych w Polsce jesienią 2015 r. Pozwoliłyby one na ukazanie zróżnicowania preferencji i zachowań mieszkańców województwa, także w oparciu o analizowany obecnie klucz kategoryzacyjny upartyjnienie versus personalizacja.

Bibliografia:

- Bukowski M., Flis J., Hess A., Szymańska A. (2011), *Opcja czy osoba? Upartyjnienie versus personalizacja w wyborach samorządowych*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Cześnik M. (2007), *Partycypacja wyborcza w Polsce: perspektywa porównawcza*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Głowacka D., Płoszka A. (2014), *Media w okresie wyborczym: przewodnik dla dziennikarzy*, Warszawa: Helsińska Fundacja Praw Człowieka.
- Lubecki J. (2012), „Galicyjska” kultura polityczna jako dziedzictwo klasowej mobilizacji politycznej, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego MCCCXXIII. Prace Historyczne”, nr 139.
- Matusz J.F. (1996), *Rzeczpospolita galicyjska*, „Gazeta Codzienna Nowiny” 1996, nr 52.
- Matyja R. (2013), *Rywalizacja polityczna w Polsce*, Kraków: Ośrodek Myśli Politycznej.
- Piontek D. (2012), *Personalizacja rywalizacji wyborczej w kampanii parlamentarnej*, „Roczniki Nauk Społecznych”, tom 4, nr 3.
- Peszyński W. (2012), *Personalizacja politycznych preferencji*, „Preferencje Polityczne” 2012, nr 3.
- Peszyński W. (2013), *Prezydencjalizacja zachowań elektoratu w roku „niewyborczym” 2012*, „Political Preferences” 2013, nr 6.
- Puacz-Olszewska J. (2012), *Wybory na prezydenta Rzeszowa w 2010 roku*, [w:] Łukasz Tomczak (red.), *Prezydenci miast: analiza rywalizacji w wyborach samorządowych*, Wrocław: Wydawnictwo Marina.
- Raciborski J. (1997), *Polski wybory: zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego 1989-1995*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Redo J. (2011), *Wybory samorządowe w województwie podkarpackim w 2010 r.*, [w:] Mariusz Kolczyński, Waldemar Wojtasik (red.), *Wybory samorządowe 2010*, Katowice: Wydawnictwo REMAR.
- Szczański D. (2014a), *European Parliament elections in Poland in 2014*, „Political Preferences” 2014, nr 9.

- Szczepański D. (2014b), *Wybory uzupełniające do Senatu na Podkarpaciu w 2013 r.*, „Polityka i Społeczeństwo” 2014, nr 2.
- Szczepański D. (2015), *Instytucjonalizacja form rywalizacji politycznej w wyborach do Parlamentu Europejskiego w województwie podkarpackim w 2014 roku*, „Polityka i Społeczeństwo” 2014, nr 1.
- Żukiewicz P. (2013), *W koalicji siła... – o pozornym zwycięstwie PiS. Wybory do sejmiku województwa podkarpackiego*, [w:] Robert Alberski, Marzena Cichosz, Katarzyna Kobielska (red.), *Gra o regiony. Wybory do sejmików województw w 2010 r.*, Wrocław: Wydawnictwo REMAR.